

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน : กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เพื่อศึกษาเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนมุสลิมกับการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยทำการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งมัสยิดและตาดีกา บริบทชุมชน ประกอบด้วย สภาพสังคมความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคมด้านการศึกษาศาสนา ประกอบด้วย บทบาทครูตาดีกา บทบาทคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) บทบาทคณะกรรมการประจำมัสยิด บทบาทของสมาชิกในชุมชน การจัดการศึกษาตามหลักศาสนาของชุมชน โดย ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ประกอบด้วย โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา กระบวนการจัดการเรียนการสอน และบทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชน

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการวิจัยในเชิงคุณภาพ ซึ่งศึกษากลุ่มตัวอย่าง 17 คน ผู้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านศาสนาอิสลามของชุมชนและประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของมุสลิมที่ดี ประกอบด้วย คณะกรรมการประจำมัสยิด คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ครูผู้สอนตาดีกา ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และผู้นำตามธรรมชาติ จำนวน 7 คน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านควนลังงา หมู่ที่ 4 ซึ่งเป็นที่ตั้งของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ประกอบด้วย ประชาชนที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน ครอบครัวดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านควนลังงา จำนวน 8 คน และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 2 คน วิธีการศึกษาใช้การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาของชุมชน ร่วมกิจกรรมกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และมัสยิด ร่วมเรียนรู้การใช้ชีวิตในแต่ละวันของคนในชุมชน ร่วมเวทีประชุมของชุมชนในการวางแผนการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมสังเกตการณ์สอนทางด้านศาสนาของชุมชน ฯลฯ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อสรุปที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน นำเสนอผลโดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาสรุปและประมวลเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

จากผลการศึกษาวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาด้านศาสนาของชุมชน สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงว่า การใช้ชีวิตของชุมชนบ้านควนลังงามีความผูกพันกับศาสนา เนื่องจากการนับถือพระเจ้าองค์เดียวกันคือพระอัลลอฮ์ ซึ่งการศรัทธาในศาสนานี้นำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชนทุกด้าน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่นี่คือ มีลักษณะความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเครือญาติค่อนข้างเหนียวแน่น เห็นได้จากการรวมตัวช่วยเหลือกัน การจัดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเอง โดยสืบทอดสิ่งดีงามประเพณีวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษ และสามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงผลของการอยู่ใกล้ชิดกับหลักคำสอนของศาสนาที่เปรียบเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวัน การทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสั่งสอนและสามารถนำคำสอนเหล่านั้นมาใช้ให้เข้ากับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในชุมชนที่คงความเหนียวแน่นเพราะมีกิจกรรมและงานบุญเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้มาช่วยเหลือและพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ สถาบันการศึกษาจึงถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านศาสนาของชุมชน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาด้านศาสนาที่มีส่วนช่วยในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนและศาสนาเข้าด้วยกันผ่านกระบวนการเรียนรู้และจัดการซึ่งเกิดจากความร่วมมือของชุมชน กระบวนการดังกล่าวสามารถเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านศาสนาของคนในชุมชนทั้งผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เด็ก เยาวชน และประชาชน

สถาบันการศึกษาด้านศาสนาของชุมชน โดยเฉพาะศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ถือว่ามีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กในชุมชน สำหรับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ในประเทศไทยมีการพัฒนาเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับจัดการเรียนด้านศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กในประเทศเพื่อนบ้านที่จัดการเรียนการสอนด้านศาสนาเพียงแก่เด็กในช่วงชั้นอนุบาลเท่านั้น แต่สำหรับในประเทศไทยการจัดการเรียนด้านศาสนาอิสลามมีแบ่งช่วงชั้นตั้งแต่อายุ 5-12 ปี ถือเป็นตัวแทนทางสังคมโดยใช้กระบวนการเทียบเคียงหรือจากสิ่งที่มีมองเห็น ใช้กระบวนการสั่งสอนผ่านคำสอนและการปฏิบัติตามหลักศาสนา ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจและเกรงกลัวในการกระทำที่เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องของตนเองได้เพราะอาจจะกลายเป็นสิ่งที่แตกต่างจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตของชุมชน

สำหรับบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งนอกจากการสั่งสอนทางด้านศาสนายังมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเด็กที่ไม่มีพื้นฐานการเรียนรู้ด้านศาสนาจากศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อาจปฏิบัติตนไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา อีกทั้งสภาพสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง ความทันสมัยของเทคโนโลยี ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต การเรียนรู้และการรับความทันสมัยในด้านลบ จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่ากระแสความทันสมัยนี้ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดทั้งในด้านพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของเด็ก ถ้าการรับรู้ไม่อยู่ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่อาจส่งผลในการแสดงพฤติกรรมลอกเลียนแบบที่ไม่ถูกต้องและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการดำเนินชีวิตมุสลิมได้ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จึงได้ร่วมกับชุมชนในการสร้างกระบวนการรับรู้และมีได้ปิดกั้นความทันสมัยที่เข้ามาในชุมชนแต่พยายามให้เด็กได้เรียนรู้จากความทันสมัยในทางที่ถูกต้องผ่านการสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจและรู้ในการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างถูกต้องแต่ยังคงความเป็นมุสลิมที่ดี และแม้จะมีการร่วมมือในการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กแต่ก็ยังมีปัญหาเกิดขึ้นทั้งในด้านความใส่ใจของนักเรียน ความกระตือรือร้นในการเรียน ซึ่งชุมชนยังคงต้องหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

ในอดีตสถานศึกษานี้เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนในก่อตั้ง ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยเกิดจากผู้นำศาสนาในชุมชน ได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้ศึกษาด้านศาสนา อีกทั้งมีพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การศรัทธา และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม ครูผู้สอนจะเป็นครูอาสาที่พอจะมีความรู้ด้านศาสนา ทำให้เด็กรู้และเข้าใจการใช้ชีวิตตามแบบอย่างมุสลิมที่ดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ บัณฑิตยฺ สะมะอูน (2549:141) ที่พบว่าสถาบันการศึกษาด้านศาสนาของชุมชนมุสลิมตั้งแต่อดีตนั้นส่วนใหญ่เป็นสถาบันการศึกษาด้านศาสนาตามอัธยาศัยเกิดจากความต้องการของชุมชนและผู้รู้ในชุมชนที่มีใจอาสาเพื่อสั่งสอนทางด้านศาสนามากกว่าความต้องการของหน่วยงานภาครัฐมีจุดแข็งในความเป็นสถานศึกษาที่เน้นวิชาการด้านศาสนาแบบเชิงลึก เป็นสถานศึกษาที่ผู้รู้ออกไปเป็นผู้นำชุมชนและสามารถนำความรู้ด้านศาสนาไปใช้ได้จริงเพราะสอนและปฏิบัติให้เห็นและเป็นสถานศึกษาที่ยังคงด้วยความช่วยเหลือและใกล้ชิดชุมชนเป็นหลักการดำรงภายใต้สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง แต่จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ในอดีตไม่มีการจัดรูปแบบการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบมากนักไม่มีหลักสูตรที่ชัดเจน สถานที่ส่วนใหญ่จะใช้ที่มัสยิดหรืออาคารเรียนเล็กๆ บุคลากรครูตาดีกาก็มักจะเป็นครูที่จบด้านศาสนาไม่มีวุฒิการศึกษาเฉพาะในด้านวิชาชีพครู ประสิทธิภาพในกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นไปตามสภาพที่ครูตาดีกาจะสามารถทำได้

แม้ต่อมาภายหลังหน่วยงานภาครัฐจะให้การช่วยเหลือ สนับสนุน และพยายามสร้างระบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มากขึ้น ทั้งในด้านการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และพยายามผลักดันการเรียนด้านศาสนาให้กับเยาวชนมุสลิมได้ใกล้ชิดกับศาสนามากขึ้น แต่กระบวนการเหล่านี้ก็ยังไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ความไม่ต่อเนื่องของโครงการและแนวทางในการพัฒนา ไม่มีความชัดเจน รวมไปถึงศักยภาพของบุคลากรครูยังไม่มีความพร้อมในวิชาชีพครู

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน โดยใช้สถาบันการศึกษาด้านศาสนาขั้นพื้นฐานของชุมชน คือ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นกรณีศึกษา สามารถนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. พัฒนาการด้านการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด

(ตาดีกา) ตลอดจนวิธีการถ่ายทอดความรู้ และบทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนในชุมชน

การศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน โดยใช้การจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน เป็นกรณีศึกษานั้น ถือว่าเป็นมิติที่สำคัญด้านการจัดการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม ซึ่งชุมชนมีพัฒนาการด้านการจัดการเรียนการสอนศาสนามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการใช้ชีวิตและเป็นแนวทางที่ถูกต้องตามหลักการของศาสนา ดังสามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 พัฒนาการด้านการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน

การจัดการศึกษาด้านศาสนาอิสลามของชุมชนบ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จุดเริ่มต้นของตาดีกา เกิดจากความร่วมมือของชุมชนเพื่อให้เป็นสถาบันที่เป็นพื้นฐานในการสั่งสอนทางด้านศาสนาอิสลาม ให้เด็กมุสลิมได้เรียนรู้และเข้าใจศาสนาตั้งแต่ยังเล็ก แนวคิดหลักในการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาของชุมชนบ้านควนลังงานั้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ด้วยความบริสุทธิ์ใจและนำศาสนามาเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของตัวนพ.อ้ออาด ตวันหะยีและคณะ (2550: บทคัดย่อ) ที่พบว่า การจัดการเรียนการสอนของตาดีกามีพัฒนาการจากอดีตจนถึง

ปัจจุบัน เป็นการจัดการเรียนการสอน โดยชุมชนจะมีความเข้มข้นในเนื้อหาวิชาการเรียน และสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจหลักจริยธรรม คุณธรรม หลักศาสนาอิสลามเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ยังเน้นการศึกษาในทัศนะอิสลามที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ โดยนำรูปแบบการจัดการศึกษาแบบอิสลามดั้งเดิมของชุมชนและการศึกษาด้านศาสนาที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานภาครัฐ มาประยุกต์การสอนเข้าด้วยกันโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและประเมินผลของชุมชน

1.2 วิธีการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด

(ตาดีกา) นัจมุดดีน

การถ่ายทอดความรู้ทางด้านศาสนาของชุมชน เน้นเรื่องการพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ นำเรื่องราวต่างๆ ในอดีตมาเป็นบทเรียนและผสมผสานเรื่องราวต่างๆ ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ให้สามารถไปด้วยกันได้ มีกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้ เช่น การสร้างเทคนิคการเรียนการสอนของครูผู้สอน การจัดกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของเด็กและชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน มองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเป็นปัจจัยนำเข้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับการศึกษาด้านศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการเรียนการสอนจะใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาฟัรฎูอีน (ภาคบังคับ) ควบคู่กับการเรียนการสอนด้านศาสนาดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งทั้งสองกระบวนการมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ มุ่งเน้นมาตรฐานผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเข้าใจหลักการศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรม จริยธรรมเพื่อยึดถือเป็นระบบแห่งชีวิต โดยผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมที่ว่าด้วยการปฏิบัติความดีตามวิถีของอิสลามอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าชุมชนมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม พยายามรักษาและปรับปรุงเพื่อหาแนวทางในการรับรู้ทางด้านศาสนาแก่เด็กและเยาวชนในชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1.3 บทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนในชุมชน

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ถือเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจพื้นฐานของการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างมุสลิมที่ดี ถ้าชุมชนไม่มีสถาบันการศึกษานี้อาจจะส่งผลกระทบต่อในหลายด้าน เช่น ด้านการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนที่อาจจะหลงผิดและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมโลกาภิวัตน์ได้ เพราะไม่มีพื้นฐานทางศาสนาที่ถูกต้องและไม่รู้จักการใช้ชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามได้ หรือแม้กระทั่งผู้ปกครอง

และคนในชุมชนเองก็อาจจะไม่สามารถหาแนวทางในการพัฒนาจิตใจและสั่งสอนบุตรหลานของตนเองให้เข้าใจวิถีแห่งการปฏิบัติตนตามหลักการของศาสนาอิสลามได้ แม้ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อวิถีชีวิตของมุสลิม ความทันสมัย การรับรู้ข่าวสารที่รวดเร็วขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตแบบมุสลิมได้ การแก้ปัญหาของชุมชน โดยการยึดสถาบันการศึกษาด้านศาสนาของชุมชนเป็นหลักในการแก้ปัญหามีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนและคนในชุมชน เป็นเครื่องเตือนสติให้คนในชุมชนได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักการดำเนินชีวิตที่แท้จริงของมุสลิมและถือว่าเป็นสถาบันที่สามารถส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจากผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของสมนฤมล เพ็ชรมณี (2543: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาพบว่า โรงเรียนหรือสถาบันทางการศึกษาถือเป็นสถาบันที่สำคัญที่จะสามารถส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน ทั้งในด้านการประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ด้านการอบรมสั่งสอน และด้านการให้กำลังใจ ถือเป็นบทบาทที่บุคลากรครูและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้

2. การจัดการเรียนรู้ตามหลักศาสนาอิสลามของชุมชน

การจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)นัจมุดดินให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนทั้งในระบบโรงเรียนและการเรียนตามอัชญาศัย ยึดหลักบูรณาการระหว่างหลักสูตรจากกระทรวงศึกษาธิการและการสอนศาสนาที่มีอยู่เดิมของชุมชนเข้าด้วยกันโดยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ชีวิต และวิถีปฏิบัติ ซึ่งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดินได้นำมาปรับใช้ในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) การมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งทางด้านสถาบันสำคัญของชุมชน โดยร่วมการจัดกิจกรรมต่างๆ ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ เช่น การจัดการเรียนการสอนศาสนา ช่วงกลางคืน การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนตามแบบอย่างของมุสลิมที่ดี และมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา)

การมีส่วนร่วมของชุมชนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนยังให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และสะท้อนไปถึงรากฐานของการก่อตั้งของตาดีกาที่เกิดขึ้นจากชุมชนแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในด้านศาสนาชุมชนมุสลิมยังให้ความสำคัญและพร้อมจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาสถาบันทางการศึกษาทางด้านศาสนาให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ

สมพงษ์ ปานเกล้า (2541:211-212) ซึ่งผลการศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายของรัฐด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า สังคมไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเอกลักษณ์พิเศษของตนเอง มีความแข็งแกร่งทางวัฒนธรรมซึ่งมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน การกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลแม้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลของรัฐที่ว่าด้วย “มิติความมั่นคง” เป็นหลักก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยก็จำเป็นต้องยอมให้เหตุผลของรัฐ “มิติการพัฒนา” และ “มิติการมีส่วนร่วม” เข้ามามีบทบาทร่วมและมีบทบาทนำในการกำหนดและดำเนินและดำเนินการตามนโยบายการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการนำสถาบันการศึกษา ศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น สถาบันการศึกษาปอเนาะ ตาดีกา

3. ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาตามหลักศาสนา

การศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม โดยใช้ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) เป็นกรณีศึกษานั้น ถือว่าเป็นมิติที่สำคัญด้านการจัดการศึกษาด้านศาสนา คนในชุมชนบ้านควนลังงา ได้เรียนรู้ระบบคุณค่าทางศาสนาของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนและความศรัทธา ผ่านวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา (การปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาอิสลาม) ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา ซึ่งมีกลไกที่สำคัญก่อให้เกิดการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัว รวมถึงความเข้มแข็งของแกนนำสำคัญของชุมชน ในขณะเดียวกันคนในชุมชนได้ปรับประยุกต์ใช้ฐานความคิด ความเชื่อที่สืบสานตกทอดกันมาให้เหมาะสมต่อสถานการณ์และสภาวะการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผ่านการให้ความรู้ด้านศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม และการปฏิบัติ ตลอดจนการเลือกผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามากระทบจากภายนอก เช่นการให้การช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ การให้การสนับสนุนจากหน่วยงานระดับท้องถิ่น จนสามารถพัฒนารูปแบบการจัดการให้เกิดความเหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เห็นว่าการจัดการศึกษาด้านศาสนาของชุมชนมีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตใจ ควรแก่รักษาและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของมานี ซูไทย์ (2544:414) ที่พบว่า มุสลิมให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านศาสนาและถือว่าการศึกษาด้านศาสนาจะเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งผู้ที่สามารถดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อฟัง ยึดมั่นในหลักคำสอนและปฏิบัติตนตามท่านศาสดาอย่างเคร่งครัด

การเรียนการสอนที่เน้นการเรียนทั้งในระบบโรงเรียนและการเรียนตามอัธยาศัย โดยใช้หลักสูตรมาประยุกต์กับการดำเนินชีวิตของชุมชนมุสลิมที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาและถือว่า

ศาสนาเป็นวิถีชีวิตใช้การจัดกิจกรรมทางศาสนาเป็นประสบการณ์แก่เด็กและเยาวชนในเกิดกระบวนการเรียนรู้และจดจำ สังคมพฤติกรรมด้านบวกที่เกิดจากผลการปฏิบัติตนตามหลักการศาสนาให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและปฏิบัติตาม โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวพฤติกรรมและการกระทำ เชื่อมโยงกับหลักการจัดการเรียนการสอนด้านคุณธรรมของสังคมมุสลิม คือนักเรียนได้เรียนรู้หลักปฏิบัติและหลักศรัทธา ซึ่งเนื้อหาการอบรมส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหาที่นำมาจากสาระการเรียนรู้ทางด้านศาสนาเป็นหลักและนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรจะทำให้เห็นพัฒนาการของเด็กในการใช้ชีวิตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การใช้ชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นตามวิถีการดำเนินชีวิตแบบมุสลิมสอดคล้องกับสมพงษ์ ปานเกล้า (2541: 40-44) ที่กล่าวว่า ศาสนาอิสลามเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการเสริมสร้างจริยธรรม ทั้งในด้านความคิด อันได้แก่ ความเชื่อความศรัทธา และในด้านการปฏิบัติ พิธีกรรมต่างๆ ทั้งในรูปของจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม เนื่องจากอิสลามมิใช่เป็นเพียงศาสนาอย่างเดียว แต่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งรวมเอาไว้ทั้งในเรื่องของอุดมการณ์ ลักษณะการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอิสลาม ดังนั้นกระบวนการขจัดเกลตาทางสังคมในสังคมอิสลาม จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งหวังให้สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสังคม และเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นถัดๆ ไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดิกา) ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้ มีประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ปัจจุบันศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) ถือได้ว่าเป็นสถาบันที่ได้รับความดูแลมากขึ้นจากหน่วยงานภาครัฐทั้งในด้านการงบประมาณ เนื้อหาหลักสูตรการเรียน และกระบวนการเรียนการสอนที่ดีขึ้น แต่การจัดการจะไม่สามารถดำเนินไปได้ตามเป้าประสงค์ได้ ถ้าบุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบภายในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) ไม่มีความรู้ในด้านวิชาชีพครู ซึ่งถือว่ามีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาระบบการสอนให้มีความทันสมัยเทียบเท่ากับระบบการศึกษาในสถาบันอื่นๆ ฉะนั้นหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความสำคัญกับบุคลากรครูเป็นประเด็นหลักในด้านการพัฒนาและสนับสนุนวุฒิการศึกษาของครูผู้สอนตาดิกาให้สูงขึ้นทั้งในด้านศาสนาและสามัญ โดยเฉพาะความรู้ความสามารถในวิชาชีพครู

ซึ่งจะทำให้ครูผู้สอนตาคามีความเข้าใจในกระบวนการเรียนการสอน ใช้จิตวิทยาการสอนและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคีกา) ให้สามารถเป็นไปตามนโยบายทางการศึกษา

1.2 กระบวนการในการพัฒนาการศึกษาด้านศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีการทำงานแบบแยกส่วนและมีความซ้ำซ้อนในหลักสูตร ทั้งสถาบันการศึกษาเอกชนและสถาบันการศึกษาของรัฐ ฉะนั้นหน่วยงานภาครัฐควรศึกษาเพื่อหาความเชื่อมโยงการทำงานทั้งสองสถาบันเข้าด้วยกัน เช่น การศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงหลักสูตรของสถาบันการศึกษาเอกชนและหลักสูตรการสอนของโรงเรียนสองระบบในระดับประถมศึกษาเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา และผู้เรียนจะสามารถได้รับความรู้ด้านศาสนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาเป็นการแสดงพลังของชุมชนให้หน่วยงานต่างๆ ได้เห็นศักยภาพและความต้องการของชุมชน รัฐจึงควรสร้างความเข้าใจและผลักดันให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษามากขึ้น ภายใต้ฐานแนวคิดแบบไตรภาคี ระหว่าง หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง สถาบันวิชาการ องค์กรพัฒนาชุมชน/เอกชนและองค์กรชุมชน โดย ทั้ง 3 ฐานร่วมกันกำหนดและวางแผนการใช้และจัดการชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ สถาบันวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องร่วมกันให้ความรู้และคำแนะนำตลอดจนการประสานงานที่จำเป็น เพื่อยกระดับให้องค์กรชาวบ้านมีบทบาทศักยภาพในการแสดงบทบาทการจัดการศึกษาทางด้านศาสนา ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชนได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยมีได้นับถือศาสนาอิสลามแต่เป็นเพียงผู้ที่มีความสนใจในศาสนาอิสลามผลการศึกษาจึงอาจไม่สมบูรณ์ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามควรทำการศึกษาต่อเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในเนื้อหาและประเด็นที่น่าสนใจต่อไป

2.2 การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ดำเนินการวิจัยเพียงเฉพาะพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เท่านั้น จึงเห็นควรจะต้องมีการศึกษาในพื้นที่อื่นที่มีการจัดการการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาคีกา) เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกับการศึกษาในครั้งนี้

2.3 การศึกษาด้านศาสนาถือว่าเป็นวิถีแห่งการปฏิบัติตนและใช้ชีวิตของมนุษย์ทุกศาสนา จึงควรมีการศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตและรูปแบบการจัดการศึกษาทางด้านศาสนาอื่นที่

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษา
ด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นหลักในการปลูกฝังเด็กและเยาวชนผ่านหลักคำสอนของศาสนาต่อไป

Prince of Songkla University
Pattani Campus